

Nyírbátori Advent¹

Németh Péter

Advent első vasárnapján, mielőtt még belépne az ember e kolostor-múzeum falai közé, a múlt árnyai gyúlnak fel képzeletében. Elsőként Bátori István,² az országbíró-vajda jön felém, az alapító, aki – ha ideje engedi, és Bátorban tartózkodik – a kolostor első perjelével szinte naponta átsétál a mezővároska túloldaláról a vízzel részben körbevett magaslatra, s megtekinti az itt folyó

50 éves a nyírbátori Báthori István Múzeum

---

¹ Elhangzott Nyírbátorban, 2005. december 2-án, a múzeum alapításának 50. évfordulóján.

² A név írásmódja (Bátori / Báthori) nem egyértelmű. A szokásos Báthori írásmód helyett az utóbbi időben az MTA Történettudományi Intézet munkatársai a Bátori leírást ajánlják. A XVIII. század előtt kihalt, településnévből származtatható családnevek esetében ugyanis – álláspontjuk szerint – a településnévnek megfelelő írásmód a helyes. (Németh Péter szíves szóbeli közlése alapján – a szerk.)

építkezést. Az övét, a kincsből épültet, a messze környéken egyedülit, amelyet a szomszédos Kállaiak, a Várdaiak, a Drágfiak, s az ország majd minden pontján élő rokonok fognak csodálni, ha az erdélyi püspök általi felszentelésére majd ide sereglenek; ahol egykoron ő is, meg családja fog nyugodni. Szinte hallom beszélgetésüket, a vajda hangját, aki apját emlegeti, az ugyancsak törökverőt, akinek vadmadár rágta csontjai Várna mezején maradtak, talán temetetlenül. S a perjel válaszáat, aki bizonygatja, hogy ha felépül a kolostor, nem lesz nap, hogy ne emlékezzenek rá, az elsőre, aki az István nevet viselte, s a másodikra, az alapítóra imáikban, miséikben, megkönnyítendő az utat a mennyek országába.

Majd a látomásban szerzetesek tűnnek fel, az utolsó guardiánok, Vízvári István, Kolozsvári Lőrinc, Illyevölgyi István, akik alig emlékezhetnek arra, hogy egy emberöltővel korábban még 14 misés szerzetes lakta e falakat. 1566-ban már csak négyen vonulnak be a templomba a zsolozsmára, s az utolsó mise után – amelyen még egyszer, utoljára szólal meg a messze híres, könnyeket kicsalni tudó, szép hangú orgona – botot fognak a kézbe, tarisznyát csapnak a vállra, hogy a bátori nép néma sorfala között a négy égtáj felé szóródjanak szét, a jó Isten gondjaira bízva a templomot s szállásukat, a kolostort. Mert jól ismerték a mondást: „In fuga salus”, a tisztaság megőrzése csak a veszedelmek elkerülésével biztosítható.

* * *

Advent második hetére ismét benépesül a múltra figyelő látomás. Magyarbajszos, dolmányos, süvegén tollforgós úr, Károlyi Sándor és a barátok barna csuháját viselő, tonzúrás sovány férfi nézi a romokat, s a mellette álló, beszakadt tetejű imaházat. Az utóbbi lelkesen magyaráz, hogy kezdetnek elég lesz egy faépület, ahol ő és néhány társa majd meghúzzák magukat, a templom kijavítására kell a meglévő javakat fordítani, ezután felépülhet a kolostor is, de előbb az Isten-háza. A gróf, Károlyi Sándor bólogat, ám hiába gyözködi Didák atyát, a székelyt, hogy a juhok pásztora sem lakik az ég szabad ege alatt, Kelemen házfőnök rendíthetetlen. S a kép majd két évtizeddel később tovább színesedik: az orgona bűgő hangjaira látjuk bevonulni a templomba a Baktáról érkezett gróf Haller Gáborné, született Károlyi Klárát, a közeli Ófehértóról gersei Pető Rozáliát, Nyírtassról Kruccsay Jánost – második felesége, Pogány Borbála oldalán –, őket követi Pexa Imre gróf és neje, Ördögh Zsuzsánna, a sort a múzeumot alapító Jósza András dédapja, Jósza István alispán zárja. Egymás után teszik le fogadalmukat, vállalva a már boltozott, vakolt épület lefedését, oltárok állítását, kérve ezért örök nyugodalmat a megszentelt falak között. Mert a Jelenések könyvében is írva vagyon: „Operibus credite”, ne a szavaknak, a tetteknek higgyetek. Bizony, nehéz idők után jött el az Úr aratása, hogy immár katolikus hombárba is takarítsa az elvetett magot.

* * *

Advent harmadik hetében a kolostornak az utcafrontján, a facölöpös, felül deszkasorral záruló és drótháló borította kerítése mellett, az úton felsejlik az a parasztszekér, melynek lócáin fehér ingbe, fekete nadrágba, lajbiba öltözött parasztgyerekek ülnek. Megilletődöttek, mert vizsgára jönnek, számot adni tudásukról, Ady Lajos – a költő öccse – a tankerületi főigazgató úr előtt. Kísérőjük, a máriapócsi rendház főnöke, Maxim Atanáz atya homokfutója már ott parkol a kolostor udvarán, az ő közbenjárásának a sikere, hogy az elemít végzett gyermekekből Pócson juvenatus alakuljon, s az ottani atyáktól, az ott élő abszolvált teológusoktól, az oda kijáró bátori páterektől is kapott tudás most Bátorban megmérettessék. Vesztett háború után vannak, maguk mögött tudva a román megszállást, a nyírbátori négyosztályos algimnázium ismét működik. Az intézménynek beiratkozott növendéke Dudás László pócsi parasztgyerek is, a családban a hetedik, a néphit szerint a szerencséskezű. A kolostor refektórium a méltóságot sugároz, a meleg nyári időben is hűvös falak

nyugtatják a felhevült ifjakat. A serdülőkorú fiatalember – szerzetesi nevén Bertalan atya néven ismerjük – a későbbi pócsi házfőnök, itt ismeri meg Szent Benedek jelmondatát, „ora et labora”, megtoldva azzal, „dabit tibi Deus omnia bona”, azaz „Imádkozzál és dolgozzál, s Isten minden jót megad”.

* * *

Advent utolsó, negyedik hetére már eltűnnek a barnacsuhás páterek – elsőpri őket az új államforma, a népköztársaság szele –, s a múltba tekintő szemében világiak tűnnek fel, itt új fedelet kapott lakók, mosodai alkalmazottak, s a ki tudja, honnan jöttek. Aztán a sokaság homályba vész, tisztul a kép, a szülőotthoni ásatáson felsejlik Dezső bácsi,³ a nyíregyházi régész, a körülötte segédkező Barna,⁴ a bátori múzeumalapító, mögötte árnyként felesége, Ibi néni, a rekedt hangú Rózsika, a mindent kimondó múzeumi mindenes, Terike és Marika, a kék- és barnaszeműek. A háttérben úttörőnyakkendős általános iskolások, akik – bár a rajzhoz kacskaa a kezük – mégis jelesek egy-egy régi köcsög, egy-egy avítottnak vélt tárgy átadása miatt. Megbízottak segítik hozzá a megye első vidéki múzeumigazgatóját, hogy a gyűjteménye ne csak néprajzi tárgyakkal álljon, szakértők mondják magnóra a látott értékek kvalitásait. Segít itt mindenki, egyetemi tanár, főmérnök, gyárigazgató, tanácselnök, párttitkár, de a múzeum igazgatója is segíti az ügyet a vastag tárcájából előhúzott levelekkel, nevek emlegetésével. S amikor már az ismertség, az elismertség, a hírnév után az i-re kelle-ne a pontot feltenni, jön az igazi „Bátori advent”, a várost a psalmus mellett szellemi régiókba emelő darab. Az emberi gyarlóság s egyúttal a lélek mennyei szárnyalásának ez az apoteózisa ma is hatással van a visszapillantóra: a feledhetetlen Szigeti Andris, a színész tűnik fel a múzeumi könyvtár fogadásra kialakított enteriőrjében, s máig hallani a falépcsőn Barna kopogó lépteit. S nem telik el még két hét sem, amikor az Állami díjas-múzeumigazgató, a város díszpolgára koporsója felett méltató szavak hangzanak a tavaszi hidegben, s tompán dübörögnek a rögök. Mert a latin közmondás szerint: „Gyakran kidől a tölgyfa is, pedig a szélnek keményen ellenáll.”

* * *

Az emlékezés fáklyája ekkor ellobban, a fenyőgyanta fanyar illata üli meg a konvent folyosóit. Az Adventnek vége, alleluja, örvendezzünk, mert Megváltó születik, ad maiorem Dei gloriam. Kérem tehát a jelenlévőket – a miniszter urat, a megyei közgyűlés alelnökét, a város polgármesterét, képviselő-testületét, a minoriták több mint ötszáz éves folytonosságát bizonyító János atyát –, mindenkit, aki megtisztelte jelenlétével a nyírbátori Báthori István Múzeum fennállásának 50. évfordulóját, hogy Szalontai Barnabás utódainak, a múzeumigazgató uraknak, s e falak között ritka tárlat rendezőjének a vezetésével tekintsék meg azt a kiállítást, a „Rejtett kincsek” címűt, amely egy múzeumi gyűjtemény eddig nem vagy alig látott darabjait tárja elénk.

³ Dr. Csallány Dezső régész, a nyíregyházi Jósza András Múzeum igazgatója 1954 és 1972 között (a szerk.).

⁴ Dr. Szalontai Barnabás tanár, néprajzkutató, a nyírbátori Bátori Múzeum igazgatója 1955 és 1985 között (a szerk.).

Dr. Szalontai Barnabás tanár, néprajzkutató, a nyírbátori Bátori Múzeum igazgatója
1955 és 1985 között